

Piotr Wojdak

Uniwersytet Szczeciński

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8636-7107>

e-mail: piotr.wojdak@usz.edu.pl

O jednostkach CO Z TYM FANTEM ZROBIĆ i COŚ Z TYM FANTEM ZROBIĆ – zagadnienia gramatyczne i tekstowe

On the linguistic units

CO Z TYM FANTEM ZROBIĆ and COŚ Z TYM FANTEM ZROBIĆ
– grammatical and textual issues

Abstrakt

Artykuł przedstawia jednostki CO Z TYM FANTEM ZROBIĆ i COŚ Z TYM FANTEM ZROBIĆ pod kątem ich struktury gramatycznej oraz funkcjonowania w tekstach. Na podstawie danych korpusowych (NKJP, KWJP) omówiono wariantywność składniową i fleksyjną związaną z komponentem czasownikowym (bezokolicznik podrzędny, niepodrzędny, formy finitywne), a w przypadku jednostki z CO także różnice między użyciami pytajnozależnymi i pytajnymi. Oba frazemy najczęściej występują w wariantach bezokolicznikowych. Wariant z niepodrzednym bezokolicznikiem, zdecydowanie dominujący dla jednostki z CO, przemawia za jej kwalifikacją jako frazy, rzadsze warianty komplikują jednak kategoryzację. Jednostkę z COŚ łatwiej z kolei klasyfikować (jako zwrot), kierując się możliwością jej odmiany, a nie dominującym podrzednym użyciem bezokolicznikowym. W sumie analiza wykazuje nieostrość lub niewystarczalność tradycyjnej opozycji fraz i zwrotów (frazologicznych wypowiedzeń i czasowników) oraz specyficzne trudności w hasłowaniu jednostek odznaczających się frekwencyjnie nierównoważoną wariantywnością gramatyczną. Rozwinięcia segmentu rzeczownikowego (przymiotnikowe, zdaniowe) potraktowano natomiast jako innowacje tekstowe, które świadczą o jego względnej samodzielności funkcjonalnej. Analiza łączliwości leksykalnej wykazała również zdecydowaną dominację wykładników niewiedzy jako zewnętrznych nadrzędników składniowych jednostki z CO.

Słowa kluczowe: frazem, fraza, zwrot, wariantywność gramatyczna, zależność/niezależność składniowa, fleksja frazeologizmu, łączliwość leksykalna

Abstract

The article examines the units CO Z TYM FANTEM ZROBIĆ and COŚ Z TYM FANTEM ZROBIĆ in terms of their grammatical structure and functioning in texts. Based on corpus data (NKJP [the National Corpus of Polish], KWJP [the Corpus of Contemporary

Polish]), it discusses syntactic and inflectional variation related to the verbal component (subordinate infinitive, non-subordinate infinitive, finite forms), and in the case of the unit with CO [WHAT] – also the differences between interrogative-dependent and interrogative uses. Both phrasemes most often occur in infinitival variants. The variant with a non-subordinate infinitive, which clearly dominates for the unit with CO, speaks in favour of its classification as a phrase, although rarer variants complicate such a categorization. The unit with COŚ [SOMETHING] is easier to classify (as an expression) by relying on its potential for inflection rather than on its dominant subordinate infinitival use. Overall, the analysis shows vagueness or insufficiency of the traditional opposition between phrases and expressions (phraseological utterances and verbs), as well as specific difficulties in creating dictionary entries for units that display frequency-imbalanced grammatical variation. Expansions of the nominal component (adjectival, clausal) are treated as textual innovations which indicate its relative functional independence. The analysis of lexical combinability also showed the dominance of exponents of ignorance, them being external syntactic superordinates for the unit with CO.

Keywords: phraseme, phrase, expression, grammatical variance, syntactic dependence/independence, inflection of phraseologism, lexical combinability

Kontynuujemy rozważania na temat dwóch pokrewnych jednostek z fantowym komponentem (por. Wojdak 2025c). Podstawa opracowania pozostaje ta sama: zbiór opisów typu słownikowego (24 dla jednostki z CO i 5 dla jednostki z COŚ; zob. Wojdak 2025c, tab. 1) oraz zbiory wystąpień tekstowych wyekscerpowane z podkorpusów zrównoważonych NKJP i KWJP (225 w przypadku jednostki z CO i 50 w przypadku jednostki z COŚ)¹.

Tym razem skupiamy się na wariantowości składniowej i (frekwencyjnie ograniczonej) odmianie obu jednostek oraz ich niejednoznacznej ogólnej kategoryzacji, oscylującej wokół opozycji fraz i zwrotów. Scharakteryzujemy ich zewnętrzne nadrzędniki składniowe oraz wskażemy innowacyjne przykłady rozszerzenia segmentu rzeczownikowego (*fantem*).

Informacja gramatyczna w opracowaniach

Informacje gramatyczne o interesujących nas frazach są w słownikach nader skąpe; w przypadku słowników frazeologicznych brak informacji przeważa nad jakąkolwiek informacją, na co zwracano już uwagę w literaturze przedmiotu (Kosek, Czerepowicka, Przybyszewski 2020: 19–20).

¹ Dalej przywoływane będą numery przykładów z PZ NKJP (w przeglądarce PELCRA) według listy konkordancji wygenerowanej w Excelu i udostępnionej na stronie czasopisma „Język Polski” (<https://jezyk-polski.pl/index.php/jp/article/view/986>) jako załącznik elektroniczny do artykułu Wojdak 2025a. W KWJP analogicznych list nie można generować, ale i tak – dla symetrii wobec danych z NKJP – podawane będą numery przykładów, tyle że z listy wystąpień samej tylko formy tekstowej *fantem* (59 wyników na zapytanie: [orth="(fantem)"] w PZ KWJP).

Może najbardziej znacząca jest więc – paradoksalnie – sama obecność jednostki z CO w opracowaniu pozasłownikowym, w artykule Andrzeja M. Lewickiego (2001), gdyż wynika z niej, że pod względem gramatycznym autor ten klasyfikował tę jednostkę jako frazę, czyli (w uściślonym rozumieniu tego terminu) jednostkę samodzielnie konstytuującą wypowiedzenie (zależne bądź niezależne). Taka kwalifikacja nie budzi wątpliwości tylko przy założeniu, że jednostka z CO jest nieodmienna, zawierająca wyłącznie bezokolicznikową formę czasownika, i że bezokolicznik ten nie jest upodrzędniany (odpowiednio do dominujących w leksykografii zapisów hasłowych).

Termin fraza ma jednak bardzo szerokie zastosowanie w składni, co osłabia jego wymowę jako lakonicznej informacji słownikowej. Odrębne kwalifikatory gramatyczne występują w trzech tylko słownikach (niefrazeologicznych): w SPLPLub i WSJP PAN w odniesieniu do jednostki z CO, a w ISJP w odniesieniu do obu jednostek równocześnie. Są to informacje dotyczące właśnie typu frazy i specyfiki komponentu czasownikowego (ISJP: fraza czasownikowa dokonana, tylko bezokolicznik; WSJP PAN: fraza zdaniowa dokonana) lub części mowy (SPLPLub: czasownik). Warto podkreślić, że ISJP jest jedynym źródłem, które przesądza nieodmienność obu jednostek. Uwagę zwraca też jednak nieobecność związków typu *coś z tym fantem w Verblu*².

W dwóch źródłach pojawia się z kolei – konkurencyjny wobec frazy – predykat *z wrot* jako quasi-kwalifikator w definicjach metajęzykowych: „zwrot oznaczający [...]” (NKPP) i „zwrot zawierający pytanie o to [...]” (WSFzP/SFzB). W tym wypadku tym bardziej nie jest jasne, jak rozumiany jest ten termin.

Kryteria subkategoryzacji gramatycznej

Kryteria podziału użyć obu analizowanych jednostek uwzględniają różnicowanie przykładów z korpusów.

Użycia jednostki z CO dzielimy ze względu na ich ogólny status składniowy oraz ze względu na status morfosyntaktyczny (i samą obecność) segmentu czasownikowego (abstrahujemy już natomiast od jego wariantywności strukturalnoleksykalnej, por. Wojdak 2025c). Z jednej strony rozróżniamy więc użycia zależne i niezależne, z drugiej użycia z bezokolicznikiem

² Tak to ujęto (związki typu *coś z tym fantem*), ponieważ *Verbel*, czyli *Elektroniczny słownik paradygmatów polskich frazeologizmów czasownikowych*, między odrębne hasła rozdziela warianty czasownikowe (czyli mielibyśmy tam osobno: COŚ Z TYM FANTEM ZROBIĆ, COŚ Z TYM FANTEM ROBIĆ, COŚ Z TYM FANTEM POCZAĆ...).

(dominujące) lub bez takiej formy; w przypadku użyć z formą bezokolicznikową dodatkowo uwzględniamy, czy bezokolicznik jest niezależny (jak zwykle w formułach hasłowych jednostki) czy zależny, upodrzędzony przez formę finitywną. Trzeba także dopuścić użycia bez żadnego segmentu czasownikowego (eliptyczne).

W przypadku jednostki z COŚ, która jest grupą czasownikową (zwrotem), zwykle bezokolicznikową (a nie frazą), zależność/niezależność komponentu czasownikowego jako nadrzędnika dystrybucyjnego jest równoznaczna z zależnością/niezależnością całej tej jednostki. Jej subkategoryzacja będzie zatem prostsza. Wystarczy podział ze względu na komponent czasownikowy, taki jak dla jednostki z CO, ale bez realizacji eliptycznej (bez składnika czasownikowego zwrot ten nie istnieje).

Binarna opozycja użyć zależnych i niezależnych w szczegółach może budzić wątpliwości. Jako zależne traktowane są użycia o statusie przytoczenia (*oratio recta*), z formalnie nadrzędnym komentarzem metatekstowym (zob. PZ NKJP 107, 124 i 157³) (Gębka 1998). Z kolei do typu przeciwstawnego – niezależnego – zalicza się użycia w pozycji przy spójniku podrzędnym lub współrzędnym⁴, czyli takiej, jaką zajmują – w terminologii Salonięgo i Świdzińskiego (1998) – zdanie reszta lub zdanie składowe właściwe. Składniki te są konotowane przez odpowiedni spójnik jako tzw. współskładniki (a nie podrzędniki), lecz same go nie konotują (Saloni, Świdziński 1998: 235–236, 265)⁵; także grupa bezokolicznikowa nie jest podrzędna jako współskładnik w konstrukcjach egzocentrycznych i współrzędnych

³ Taki charakter ma też jedyny w PZ NKJP, nieuwzględniony w zestawieniu statystycznym, przykład z *cóż*: **I cóż z tym fantem począć?** – *zapytanie pewnie*.

⁴ PZ NKJP 232: *Nam potrzebna jest rzeczowa dyskusja dotycząca tego problemu, a nie apele o to, żeby **coś z tym fantem zrobić***; PZ NKJP 313: *Znów będą problemy: istnieje szkoła, ale nie spełnia określonych wymagań, więc właściwie **co z tym fantem robić?***; PZ KWJP 8: *Synowi mojej koleżanki, sympatycznemu dziecku z wczesnej podstawówki, podobają się dziewczęce ubrania i chciałby mieć pomalowane paznokcie, ale **co z tym fantem zrobić?***

Wypełnienie następnika w okresie warunkowym z nieciągłym spójnikiem JEŻELI...TO tym bardziej (ze względu na to, że jest to główne/nadrzędne wypowiedzenie składowe) będzie traktowane jako niezależne: *Chciałbym się teraz dowiedzieć, czy w tym przypadku będzie się zawsze dzielić przez cztery, czy też, niestety, trzeba uznać, że ten przepis jest również nieprawidłowy? Jeżeli tak, to **co z tym fantem zrobić?*** (PZ NKJP 292).

⁵ Termin w s p ó ł s k ł a d n i k jest mylący, bo implikuje co najmniej jeszcze jedną jednostkę o takiej nazwie, tymczasem współskładnik jest zawsze relacyjny wobec niepodrzednika (o funkcji łączącej), a wobec innego współskładnika tylko w przypadku zdań składowych właściwych. Jest tu jednak pewna niekonsekwencja, bo na s. 254 jako współskładnik (a nie niepodrzednik czy nadrzędnik) wobec bezokolicznika, i to zapowiadany, traktowany jest element funkcyjny (spójnik podrzędny, *Maria chce, żeby spać*).

(por. Gębka-Wolak 2011: 52). Ponadto jako niezależne należy interpretować wypowiedzenia usamodzielnione ortograficznie⁶.

Użycia jednostki z COŚ z niezależnym bezokolicznikiem odznaczają się jednak niską frekwencją, a do tego są konceptualnie nieoczywiste (w związku z ujęciem Saloniego i Świdzińskiego 1998).

Tabela 1 unaocznia wariantywność obu jednostek poprzez proste, schematycznie dobrane (spreparowane) przykłady.

Tabela 1. Jednostki CO Z TYM FANTEM ZROBIĆ i COŚ Z TYM FANTEM ZROBIĆ – schemat wariantywności składniowej

Jednostka (i typ jej użycia)		CO...		COŚ...
		użycia zależne	użycia niezależne	
Bezokolicznik	niezależny	<i>Nie wiem, co z tym fantem zrobić.</i>	<i>Co z tym fantem zrobić?</i>	<i>Pamiętaj, żeby coś z tym fantem zrobić!</i>
	zależny	<i>Nie wiem, co mam z tym fantem zrobić.</i>	<i>Co mam z tym fantem zrobić?</i>	<i>Trzeba coś z tym fantem zrobić!</i>
Inna forma		<i>Nie wiem, co z tym fantem zrobię.</i>	<i>Co z tym fantem zrobię?</i>	<i>Zrób coś z tym fantem!</i>
Brak czasownika		<i>Nie wiem, co z tym fantem.</i>	<i>Co z tym fantem?</i>	–

Statystyka wariantywności gramatycznej

Ten sam schemat wariantywności zamiast przykładami wypełnimy teraz danymi frekwencyjnymi z NKJP i KWJP (zob. tab. 2).

W przypadku jednostki z CO użycia zależne aż czterokrotnie przeważają nad niezależnymi. Zgodnie z oczekiwaniami użycia bez formy bezokolicznika, tzn. z inną formą lub bez żadnej formy czasownika, stanowią niewielki

⁶ W ten sposób nawet zdanie pytajnozależne może być uniezależnione. Dotyczy to także użycia jednostki z CO: *Chodziło o to, by ustalić strategię, co z tym fantem zrobić. Co z tym fantem zrobić* (PZ NKJP 144). Dla jednostki z COŚ nie znaleziono w korpusie analogicznego przykładu na usamodzielnienie, ale można go sobie wyobrazić: *Podkreślał, że trzeba coś z tym fantem zrobić. Coś z tym fantem zrobić!*

Przypomnijmy, że tzw. wypowiedzeniowe (usamodzielnione) człony syntaktyczne stanowią jedną z sześciu podstawowych jednostek w klasyfikacji wypowiedzeń niezdanionych Marka Wiśniewskiego (1994). Ich charakterystyczną cechą jest to, że ortograficznie i interpunkcyjnie samodzielne wypowiedzenie wchodzi w związki formalne z wypowiedzeniem poprzedzającym (np. *Jan od rana pisze. Referat*), także poprzez powtórzenie (*Drażni mnie to milczenie. To milczenie właśnie*) lub ekwiwalencję składniową (*Wszystko mnie drażni. Zwłaszcza to milczenie*).

Tabela 2. Jednostki CO Z TYM FANTEM ZROBIĆ i COŚ Z TYM FANTEM ZROBIĆ – statystyka wariantywności składniowej w podkorpusach zrównoważonych (NKJP + KWJP)

Jednostka (i typ jej użycia) Komponent czasownikowy		co...		coś...
		użycia zależne	użycia niezależne	
Bezokolicznik	niezależny	188 (150 + 38) (≈83,6%)		1 (1 + 0) ^a
		154 (123 + 31)	34 (27 + 7)	
	zależny	24 (18 + 6) (≈10,7%)		46 (38 + 8)
		20 (14 + 6)	4 (4 + 0)	
Inna forma		9 (6 + 3) (4%)		3 (3 + 0)
		4 (3 + 1)	5 (3 + 2)	
Brak czasownika		4 (4 + 0) (≈1,8%)		–
		2 (2 + 0)	2 (2 + 0)	
Razem		225 (178 + 47)		50 (42 + 8)
		180 (142 + 38) (80%)	45 (36 + 9) (20%)	

^a *Nam potrzebna jest rzeczowa dyskusja dotycząca tego problemu, a nie apele o to, żeby coś z tym fantem zrobić (PZ NKJP 232).*

margines (w sumie niecałe 6%). Trochę liczniejsze są użycia z bezokolicznikiem zależnym (niecałe 11%). Zdecydowanie dominują więc użycia z bezokolicznikiem niezależnym (ponad 83%).

Zbiór użyć jednostki z COŚ jest znacznie mniejszy (50 przykładów), na jego podstawie o wiele trudniej zatem wypowiedzieć się na temat frekwencyjnych rozkładów; z drugiej strony znacznie mniejsza jest też liczba przewidywalnych wariantów (trzy). Zdecydowanie dominuje wariant z bezokolicznikiem zależnym, a wariant z bezokolicznikiem niezależnym ledwie został zarejestrowany. Odmiana jest podobnie rzadka jak w przypadku jednostki z CO (wariant z inną formą czasownika niż bezokolicznik).

Zakres fleksji

Stosunkowo dużo związków frazeologicznych odznacza się defektywnością fleksyjną⁷. Wyznaczanie zakresu paradygmatu nie może się opierać wyłącznie na poświadczeniach tekstowych, gdyż nawet w przypadku jednostek o stosunkowo wysokiej frekwencji korpusy czy internetowe wyszukiwarki nie są w stanie wykazać wszystkich rzadszych form fleksyjnych⁸.

⁷ Około 20% spośród ponad 5 tys. frazeologizmów czasownikowych notowanych w *Verblu* ma paradygmat defektywny. Redaktorzy tego słownika początkowo przewidywali, że odsetek takich jednostek będzie wyższy (Kosek, Czerepowicka, Przybyszewski 2020: 11).

⁸ Por. Kosek, Czerepowicka, Przybyszewski 2020: 38: „dla frazeologii werbalnej sytuacja typowa jest [...] taka, że korpusy (także Internet) nie poświadczają wielu (żeby nie

Wiele zależy zatem od indywidualnej kompetencji i intuicji badacza, przy czym dyskwalifikować należy te potencjalne formy związku, przy których dochodzi do deleksykalizacji jego znaczenia globalnego (por. Kosek, Czerepowicka, Przybyszewski 2020: 37–38).

W przypadku jednostki z CO oczywiste ograniczenia fleksyjne wynikają jednak z faktu, że jednostka konstytuuje wypowiedzenie pytajnozależne lub pytajne. To dlatego nie ma trybu rozkazującego (**Co z tym fantem zrób!*) ani (niezależnie od systemowych uwarunkowań aspektowych) imiesłówów: czynnego i obu przysłówkowych (jest natomiast imiesłów bierny, por. np. *Wiele już zostało zrobione z tym fantem?, Co jest robione z tym fantem?*).

Jeżeli chodzi o jednostkę z COŚ, to wydaje się, że niezależnie od skąpej liczby poświadczeń należy jej przypisać pełny paradygmat, taki jak czasownika właściwego (z fleksyjnymi kategoriami trybu, czasu, osoby, liczby, rodzaju, a także – skoro imiesłowy przymiotnikowe interpretujemy czasownikowo – przypadku).

Wariantywność gramatyczna a podstawowa kategoryzacja i hasłowanie jednostek

Nasuwa się pytanie, jak kategoryzować obie jednostki: czy tylko według dominującego typu użycia, czy z uwzględnieniem także rzadszych wariantów. W pierwszym przypadku powiemy, że CO Z TYM FANTEM ZROBIĆ to nieodmienna samodzielna fraza pytajnozależna lub pytajna, a COŚ Z TYM FANTEM ZROBIĆ to grupa bezokolicznikowa (zwykle podrzędna wobec *verbum finitum*), a więc zwrot, ale skrajnie defektywny (bo leksem ograniczony do formy bezokolicznika też byłby czasownikiem)⁹. W drugim przypadku – gdy uwzględnimy rzadsze warianty użycia – CO Z TYM FANTEM ZROBIĆ będzie jednostką z odmiennym komponentem czasownikowym, która konstytuuje wypowiedzenie pytajnozależne („predykatyw zależny”?) lub pytajne (zwrot), a COŚ Z TYM FANTEM ZROBIĆ „zwykłym” (niedefektywnym) zwrotem¹⁰.

powiedzieć – większości) form z paradygmatu danego zwrotu”. Z drugiej strony, zdaniem redaktorów *Verbla*, „paradygmat związku frazeologicznego należy ustalać, abstrahując od użycy poetyckich i gier językowych” (s. 35), gdyż prowadziłoby to „nie tylko do niemożności ustalania inwariantnych cech jednostki, lecz także, w wypadkach skrajnych – ustalania samej postaci frazeologizmu” (s. 41).

⁹ Odmienność należy jednak do definicji zwrotu według A.M. Lewickiego (1976/2003: 60).

¹⁰ Odrzucamy możliwość kategoryzacji podwójnej – z rozróżnieniem jednostek nieodmiennych (bezokolicznikowych) i odmiennych z CO i COŚ.

Odmiana, a poniekąd także upodrzednienie bezokolicznika¹¹ „defrazuje” jednostkę z CO; tzn. przestaje to być jednostka konotacyjnie zamknięta (składniowo samowystarczalna). O ile jednak w użyciu pytajnym może być ona (podobnie jak wyizolowane zdanie podrzędne, por. Saloni, Świdziński 1998: 78–79¹²) traktowana jako endocentryczna, redukowalna do czasownika, i jako taka zaliczana do zwrotów, o tyle w użyciu pytajnozależnym jest trudniej interpretowalna, bo z jednej strony mamy czasownikową odmianę, a z drugiej niereprezentowalność komponentu czasownikowego i podrzędność całej jednostki (cóż to byłby za czasownik: z natury podrzędny?). Dla takich jednostek wielosegmentowych w rozszerzonej klasyfikacji leksemów autor zaproponował swego czasu (por. Wojdak 2004: 48) odrębną część mowy o nazwie *predykaty w zależny*, jako przykład podając jednak idiom o innej strukturze i odmianie – z upodrzedniającym konektorem spójnikowym i o fleksyjnych właściwościach czasownika nieosobowego (odmiana tylko przez czasy i tryby): *AŻ SIĘ KURZYŁO* (podrzędne wobec czasowników z otwartej grupy typu *UCIEKAĆ*).

Dopiero gdyby użycia pytajnozależne – nie zważając na ich przewagę frekwencyjną – uznać za logicznie pochodne wobec użyć pytajnych (niezależnych), można by „całą” jednostkę z CO kategoryzować jako zwrot¹³, a to by z kolei otwierało drogę do jeszcze większej fuzji – CO i COŚ w ramach tej samej fantowej jednostki. W polskiej literaturze frazeologicznej to raczej jednak kategoria fraz – odpowiednio do szerokiego i zróżnicowanego zastosowania terminu fraza w gramatyce – bywa poszerzana kosztem zwrotów (a nie odwrotnie)¹⁴.

¹¹ Upodrzednienie bezokolicznika w nieoczywisty sposób otwiera (defrazuje) jednostkę, gdyż wariant z takim bezokolicznikiem jawi się – zwłaszcza z perspektywy dominującego frekwencyjnie wariantu nierozszerzonego (z bezokolicznikiem samodzielny) – jako redukowalny o nadrzędne *verbum finitum*. Saloni, Świdziński (1998: 254) wspominają „o absolutnie wyjątkowym systemowo zjawisku fakultatywnej konotacji niepodrzednika” także w odniesieniu do konstrukcji z bezokolicznikiem, ale innego typu: *Idź spać, Trzeba przeczytać, Masz nie wychylać się*.

¹² „Każde zdanie składowe podrzędne – ze względu na własności zdania, w którym jest zawarte – jest egzocentryczne, choć homonimiczna z nim jednostka samodzielna jest endocentryczna” (Saloni, Świdziński 1998: 79).

¹³ Okazuje się więc, że z w r o t jako wspomniany już kryptokwalifikator w definicjach jednostki z CO z NKJP i WSPzP/SFzB jakoś dałby się obronić, i to w klasycznym rozumieniu A.M. Lewickiego (jako gramatyczny typ związków przeciwstawiany zarówno frazom, jak i wyrażeniom!).

¹⁴ Stanisław Bąba i Jarosław Liberek (2004) oprócz wszystkich związków o statusie wypowiedzenia do fraz zaliczają również jednostki, które mają wbudowany podmiot (segment mianownikowy), ale konotują rzeczownik w przypadku zależnym (tzw. zwroty związku głównego w rozumieniu A.M. Lewickiego), np. *blady strach padł na kogoś*, oraz takie, które (tak jak tzw. czasowniki trzeciosobowe) konotują rzeczownik nieosobowy w mianowniku

Z praktycznych względów od ścisłej kategoryzacji gramatycznej istotniejsze jest jednak „modelowanie” jednostek pod względem frekwencyjnym. I tutaj dają się wskazać dwie strategie wobec wariantywności: zawężenie do prototypu i rozszerzenie do peryferii (obrazowo można je też ująć jako typ „zwykle” i typ „rzadko”):

1. zawężenie do prototypu (typ „zwykle”)

- CO Z TYM FANTEM ZROBIĆ – jednostka konstytuująca frazę pytajno-zależną lub pytajną, zwykle w samodzielnej postaci bezokolicznikowej
- COŚ Z TYM FANTEM ZROBIĆ – zwrot, zwykle w postaci bezokolicznikowej

2. rozszerzenie do peryferii (typ „rzadko”)

- CO Z TYM FANTEM ZROBIĆ – fraza pytajnozależna lub pytajna, z rzadko odmienianym lub upodrzednianym komponentem czasownikowym
- COŚ Z TYM FANTEM ZROBIĆ – zwrot, rzadko odmieniany.

Obie te strategie nie muszą się wykluczać (bo można zestawiać frekwencyjne waloryzatory, takie jak „zwykle” i „także”/„rzadziej”).

Wariantywność gramatyczna, zwłaszcza frekwencyjnie nie zrównowazona, stanowi niewątpliwie wyzwanie dla hasłowania jednostek.

W słowniku o profilu gramatycznym, a zwłaszcza fleksyjnym¹⁵, należałoby się spodziewać zapisów z markowaną pozycją składniową (mianownikową):

CO ktoś Z TYM FANTEM ZROBI(?)

ktoś COŚ Z TYM FANTEM ZROBI

Takie zapisy – implikujące odmianę – odwracają jednak uwagę od dominującego bezokolicznikowego typu użycia.

Dochodzi jeszcze – niejako konkurencyjna wobec fleksyjności – kwestia upodrzednienia bezokolicznika (i całej jednostki z COŚ). O ile w przypadku jednostki z CO upodrzednienie takie jest sporadyczne (niecałe 11% użyć), o tyle w przypadku jednostki z COŚ absolutnie podstawowe. Ze zgromadzonych źródeł dla obu jednostek wskazać można po jednym zapisie skonkretyzowanym (zaktualizowanym) przez zewnętrzny wobec związku nadrzędnik bezokolicznika:

NSzSF-MN: co «ktoś» ma z tym fantem (robić, zrobić) (?)

NSFLeb: coś z tym fantem musi się/trzeba zrobić

(i ewentualnie dalszy rzeczownik – osobowy lub nieosobowy – w przypadku zależnym), np. *coś idzie jak krew z nosa*, *coś chodzi komuś po głowie*, *coś idzie w parze z czymś*. Można więc powiedzieć, że frazy pozostają tu jednostkami wypowiedzeniowocnymi, ale na ich istotę nie jest już nałożony warunek braku konotacji, tylko – łagodniejszy – warunek fleksyjny, tzn. brak odmiany przez osoby. Fantowe jednostki jednak i ten warunek nie do końca spełniają.

¹⁵ *Verbel* z założenia (i słusznie) nie kieruje się względami frekwencyjnymi. Jednostka COŚ Z TYM FANTEM ZROBIĆ nie jest w nim notowana, choć w ramach bloku uwag pragmatycznych pojawia się informacja, że dany frazeologizm (np. *{ktoś} zabije czas*) występuje głównie w bezokoliczniku (Kosek, Czerepowicka, Przybyszewski 2020: 93–94).

Tego typu hasłowanie – niezależnie od tego, że predykaty *ma*, *musi się* i *trzeba* pod względem frekwencyjnym dobrane zostały trafnie (są reprezentatywnymi nadrzędnikami, zob. następny rozdział artykułu) – zaciera jednak granice między związkiem i jego kontekstem (por. Dziamska-Lenart 2011: 76)¹⁶. Pozycję nadrzędną wobec bezokolicznika należałoby więc ujmować bardziej ogólnie (schematycznie), a w przypadku jednostki z CO dodatkowo sygnalizować (nawiasem) jej fakultatywność, np.

co z tym fantem (VF [np. *mam/można*]) zrobić(?)

VF [np. *trzeba/muszę*] coś z tym fantem zrobić

Takie zapisy odwracają z kolei uwagę od odmiany, a w przypadku jednostki z CO także od dominującego typu użycia (z bezokolicznikiem niezależnym).

Wobec wariantowości jednostek, i to zarówno gramatycznej, jak i leksykalnej (także zarówno jakościowej, jak i ilościowej), nie ma idealnej notacji¹⁷. Jedna syntetyczna formuła hasłowa wszystkiego nie pomieści¹⁸. Lepiej zatem rozpisać poszczególne warianty, a dodatkowo niektóre z nich opatrzyć kwalifikatorami frekwencyjnymi (oczywiście, już sama kolejność wyliczenia będzie pod tym względem znacząca):

Jednostka z CO

- wariant samodzielny (główny): co z tym fantem zrobić(?)
- wariant z bezokolicznikiem upodrzednionym przez (redukowalne?!) *verbum finitum*: co z tym fantem VF [np. *mam/można*] zrobić(?) (wyeksponowany w NSzSF·MN)
- wariant finitywny: co ktoś z tym fantem zrobi(?)
- wariant eliptyczny (bez czasownika): co z tym fantem(?)

Jednostka z COŚ

- wariant bezokolicznikowy (główny): VF [np. *trzeba/muszę*] coś z tym fantem zrobić
- wariant finitywny: ktoś coś z tym fantem zrobi.

W przypadku jednostki z COŚ nie specyfikowalibyśmy wariantu z bezokolicznikiem niezależnym (rzadkim, przy spójniku), bo wariantowość ta nie wyróżnia się niczym szczególnym wobec składni prostych (niefrazologicznych) leksemów czasownikowych w bezokoliczniku.

¹⁶ Autorka jako jeden z przykładów takiej praktyki przywołuje właśnie zapis jednostki z COŚ w NSFLeb.

¹⁷ Problemy związane z hasłowaniem frazeologizmów i różne konwencje ich hasłowania stosowane w polskiej leksykografii omawia Gabriela Dziamska-Lenart (2018: 181–194).

¹⁸ Tradycyjne hasłowanie bezokolicznikowe bez odpowiedniego opisu jednostki pozostaje niejednoznaczne. Oto przykład A.M. Lewickiego (1981/2003: 216): „*ujść na sucho*, *ujść cało*, *w armatę nabić* i *wystrzelić* jako hasła nie pozwalają odróżnić, że pierwszy ze zwrotów odmienia się tylko przez czasy, tryby (bez rozkazującego) i liczby, drugi ma pełny paradygmat czasowników dokonanych nieprzechodnich, a trzeci ma tylko jedną formę bezokolicznikową”.

Leksykalna specyfikacja nadrzędników zewnętrznych (spoza związków)

Wśród nadrzędników jednostki z CO frekwencyjnie zdecydowanie wybijają się czasownik WIEDZIEĆ (75 przykładów w PZ NKJP + KWJP), do którego pod względem znaczenia można jeszcze dodać nieosobowy predykatyw WIADOMO (9) i rzeczownik NIEWIEDZA (2). Trzeba bowiem podkreślić, że oba czasowniki – WIEDZIEĆ i WIADOMO – niemal zawsze (w 80 z 84 korpusowych przykładów!) występują w formie zaprzeczzonej, co oczywiście koresponduje z semantyką związku. Niekiedy negacji towarzyszą jednak dodatkowe określenia i modyfikatory, które ją osłabiają: zwłaszcza *nie bardzo* i *nie za bardzo* (w sumie 18 wystąpień: 15 + 3), *na razie* (PZ NKJP 216 i 259), *na początku* (PZ KWJP 7 i 18), *z początku* (PZ KWJP 13), *początkowo* (PZ NKJP 116), *w pierwszej chwili* (PZ NKJP 123), *ponoć* (PZ KWJP 58), *do końca* (PZ NKJP 198), *jeszcze* (PZ NKJP 213), *(nie wie) specjalnie* (PZ NKJP 225), *na ogół* (PZ KWJP 30). Wzmacnianie negacji występuje rzadziej: *do dziś* (PZ NKJP 245), *kompletnie* (PZ NKJP 263), *wyraźnie* (PZ NKJP 327), także poprzez negatywny zaimek w pozycji podmiotu – *nikt* (5 przykładów) i *żadne (z nas)* (PZ KWJP 23), co nie wyklucza jednak równoczesnego osłabienia czy relatywizacji owej niewiedzy (PZ NKJP 113: *nikt za bardzo nie wiedział*; PZ NKJP 198: *nikt do końca nie wie*). Pojawiają się ponadto takie modalizatory, jak *doprawdy* (PZ NKJP 183), *naprawdę* (PZ KWJP 25), *zwyyczajnie* (PZ KWJP 37).

Są tylko cztery przykłady z grupy WIEDZIEĆ/WIADOMO (na 84!) bez *nie*: dwa w czasie przyszłym, a więc (jeszcze) nierzeczywistym (PZ NKJP 307: *Wtedy będziemy wiedzieli, co dalej z tym fantem robić*; PZ KWJP 21: *On będzie wiedział, co zrobić z tym fantem*), jeden w trybie przypuszczającym (PZ KWJP 28: *Przynajmniej wiadomo by było, co z takim fantem zrobić!*) i również tylko jeden w czasie teraźniejszym (PZ KWJP 10: *I prowincjał już wie, co z takim fantem zrobić*).

Gdy również inne jednostki pokrewne słowotwórczo lub synonimicznie, a także pary aspektowe połączymy ze sobą w grupy, dalsze pozycje po WIEDZIEĆ/WIADOMO/NIEWIEDZA (razem 86 przykładów) zajmują:

- ZASTANAWIAĆ/ZASTANOWIĆ SIĘ – 24 wystąpienia (18 ndk i 6 dk),
- „rodzina” z DECYZJĄ – 12 (DECYZJA – 4, ZDECYDOWAĆ i ZADECYDOWAĆ – po trzy, DECYDOWAĆ i ZDECYDOWAĆ SIĘ – po jednym),
- „rodzina” z PYTANIEM – 11 (PYTANIE – 5, ZAPYTAĆ – 3, PYTAĆ – 2, ZAPYTYWAĆ – 1),
- NARADZIĆ/NARADZAĆ SIĘ – 6 (4 dk i 2 ndk),

- (PO)MYŚLEĆ – 7 (MYŚLEĆ – 5, POMYŚLEĆ – 2),
- NIE MIEĆ (ZIEŁONEGO) POJĘCIA – 4 (NIE MIEĆ POJĘCIA – 3, NIE MIEĆ ZIEŁONEGO POJĘCIA – 1),
- DEBATA/DEBATOWAĆ/DYSKUSJA i PROBLEM/KWESTIA/ZAGWOZDKA – po trzy,
- GŁOWIĆ SIĘ / GŁÓWKOWAĆ, MARTWIĆ SIĘ i POMYSŁ – po dwa.

Inne jeszcze leksemy, względnie zwroty zostały użyte już tylko po jednym razie jako nadrzędniki związku frazeologicznego: ANALIZOWANIE, BYĆ PEWNYM, CHODZIĆ, DOŚWIADCZENIE, INSTRUKTAŻ, KONCEPCJA, MĘCZYĆ SIĘ (*w myślach*), NIE POŁAPAĆ SIĘ, PORADZIĆ, POROZUMIENIE (*dojść do porozumienia*), PRZEPYCHANKI, PRZYJRZEĆ SIĘ, USTALIĆ STRATEGIĘ, WAHAĆ SIĘ, WYJAŚNIĆ, WYMYŚLIĆ, ZAINTERESOWAĆ SIĘ, ZOBACZYĆ. Oczywiście sporządzona tu lista frekwencyjna nadrzędników interesującej nas jednostki odzwierciedla tylko stan pewnej stosunkowo niewielkiej próby statystycznej i jako taka nie jest kompletna ani przesadzona co do kolejności (żeby się o tym przekonać, wystarczy sięgnąć do korpusu pełnego). Tylko dominacja wykładnika niewiedzy zdaje się być niepodważalna (niezależna od takiej czy innej próby korpusowej).

Czym innym niż nadrzędniki (całej) jednostki z CO są oczywiście nadrzędniki (samego) bezokolicznika. Użyć z upodrzednionym bezokolicznikiem jest niewiele (24 w obu podkorpusach zrównoważonych) i dlatego absolutnie nie można już mówić o jakimś miarodajnym statystycznie rozkładzie. Zwraca jednak uwagę dominacja czasownika MIEĆ – 13 przykładów; są też po trzy wystąpienia MOŻNA, POWINIEN i ZAMIERZAĆ oraz po jednym CHCIEĆ i NALEŻY.

Jako nadrzędniki jednostki z COŚ w bezokoliczniku dominują nieosobowe i osobowe czasowniki modalne (TRZEBA – 21; MUSIEĆ – 12; NALEŻY i POSTANOWIĆ – po 3; CZAS – 2; MIEĆ OBOWIĄZEK, MÓC, POWINIEN, ZAMIERZAĆ i *dobrze byłoby* – po jednym).

Sfera innowacji: rozszerzenia segmentu rzeczownikowego

Rozszerzenia segmentu rzeczownikowego o dalszy segment przymiotnikowy (w pozycji między *tym* a *fantem*), a także w postaci zdania przydawkowego (przrzeczownikowego) trafiają się wprawdzie rzadko, ale są bardzo ciekawe, ponieważ przekładają się na konkretyzację znaczeniową członu rzeczownikowego, a tym samym osłabiają frazeologiczność czy frazemiczność całej konstrukcji.

W PZ NKJP odnotowano określenia: *kłopotliwym* (o nowatorskiej płycie Czesława Niemena, PZ NKJP 113), *pachnącym* (ironicznie o psich odcho-

dach, PZ NKJP 171), *cuchnącym* (podobnie, o wyprowadzaniu psów na tereny, które idealnie nadają się do opalania, przykład – warto podkreślić – pochodzi z innego tekstu niż poprzedni, PZ NKJP 269), *korupcyjnym* (w związku z zarzutem wobec administracji amerykańskiej w Iraku (po obaleniu Saddama Husejna), że nie rozliczyła się ze środków przeznaczonych na odbudowę kraju, PZ NKJP 189), *krwawym* (w Algierii po 1945 r., rozłam w społeczeństwie francuskim wobec działań pacyfikacyjnych w zbuntowanej kolonii, PZ NKJP 195)¹⁹. Trudno się oprzeć wrażeniu, że w tym ostatnim przypadku użycie fantowej frazy i jej takie, a nie inne rozwinięcie jest zbyt lekkim – w stosunku do poruszanej problematyki – chwytem stylistycznym publicysty. W każdym razie związek odznacza się dużym ładunkiem ekspresji, a w publicystyce dodatkowo mogą kusić jego nieszablonowe, rozszerzone warianty.

Do pomyslenia byłby więc zapis jednostki z dodatkowym *jakimś*, ale jako markerem niewymaganego podrzędnika segmentu rzeczownikowego (rzadko się jednak pojawiającego), czyli np. *z tym (jakimś) fantem*.

Podobna konkretyzacja znaczeniowa segmentu rzeczownikowego dokonuje się przez zdanie podrzędne. W PZ NKJP są dwa tematycznie pokrewne – dotyczące relacji damsko-męskich – przykłady ze zdaniem względnym (z dwóch różnych źródeł literackich): *Farmak siedział w milczeniu obok Wili, bijąc się z myślami i zapytując samego siebie po raz setny z rzędu, co ma począć z tym fantem który do niego się tuli?* (W. Gašiorowski: *Pigularz*, 1900 – PZ NKJP 166) i *Cezary siedział dość długo bez ruchu, poddając się temu uściśnieniu [Wandy Okszańskiej, po ich wspólnym graniu na pianinie czy fortepianie], w zupełnej niewiedzy, co ma zrobić z tym fantem, który go trzymał w ręce* (S. Żeromski: *Przedwiośnie*, 1925 – PZ NKJP 298²⁰). Przytoczmy jeszcze jedno zdanie przydawkowe typu spójnikowego: *A co zrobić z tym fantem, że zło w ujęciu de Mello nie jest konkretną osobą, komunistą albo masonem, lecz tylko przejawem strachu, takiego jaki odczuwamy wszyscy?* (PZ NKJP 179). Może pewną rolę odgrywa tutaj podobieństwo brzmieniowe *fantem – faktem*, tzn. sprzyja ono semantycznej emancypacji

¹⁹ W podkorpusie zrównoważonym KWJP jest tylko jeden podobny przykład (z podrzędnikiem przymiotnikowym), do pełniejszej interpretacji wymagający jednak szerszego kontekstu: *Zdjęła mi pani z serca ogromny ciężar – wyznał, gdy już skończyłam mówić. – Naprawdę nie wiedziałem, co z tym, hm... niemieckim fantem zrobić* (PZ KWJP 27).

²⁰ Przykład ten kontrastowo nawiązuje do motywującej frazeologizm formuły z gier fantowych: *Co mam zrobić z tym fantem, którego trzymam w ręce?* Odnotujmy zarazem nieobecność FANTU i jego frazeologii w monograficznych opracowaniach poświęconych słownictwu Żeromskiego: *Świat kobiet i mężczyzn* (Handke K., Handke R. 2007) i *Życie towarzyskie* (Piotrowicz 2014).

fantowego komponentu nie tylko jako sygnalizowanego już ‘problemu’, ale szerzej, właśnie jako ‘faktu, stanu rzeczy’.

Uzupełnienia w postaci postpozycyjnej grupy nominalnej tym bardziej nie pozostawiają miejsca na domysły: *Co zrobić z tym fantem, a dokładniej obecnością [Samobrony i jej lidera] na scenie politycznej?* (PZ NKJP 228); *Nie ulega wątpliwości, że z fantem w postaci zadłużonych szpitali trzeba coś zrobić i potrzebne są nowatorskie pomysły* (PZ NKJP 259).

Wydaje się, że te różne innowacyjne (w zakresie komponentu nominalnego) użycia jednostek dodatkowo potwierdzają zasadność wyróżniania odrębnego znaczenia samego wyrazu FANT ‘coś, co stanowi problem’ (por. Wojdak 2025b).

Podsumowanie

Omówione jednostki są zróżnicowane pod względem gramatycznym; tylko w uproszczeniu można jednak powiedzieć, że jednostka z CO jest frazą (wypowiedzeniem frazeologicznym), a jednostka z COŚ zwrotem (czasownikiem frazeologicznym). Na podstawie podkorpusów zrównoważonych NKJP i KWJP analizie frekwencyjnej poddano ich gramatyczną wariantywność ze względu na komponent czasownikowy, a w przypadku jednostki z CO także ze względu na jej ogólny status składniowy, czyli (przedyskutowaną co do niektórych szczegółów) opozycję użyć pytajnozależnych i pytajnych/niezależnych (te pierwsze okazały się aż czterokrotnie częstsze).

Oba frazemy znane są przede wszystkim w eksponowanych jako hasła postaciach z bezokolicznikiem, ale bywają też używane finitywnie (około 4% wszystkich użyc). Tymczasem żadne źródło nie wspomina o ich (rzadkiej) fleksji. Z drugiej strony tylko jeden słownik (ISJP) eksplicitnie orzeka ich nieodmienność; ponadto zwraca uwagę nieobecność jednostki z COŚ w *Verblu*, słowniku fleksyjnym frazeologizmów czasownikowych (mimo że można jej przypisać pełny paradygmat czasownika właściwego).

Upodrzedzenie bezokolicznika jest również dość rzadkie dla jednostki z CO (niecałe 11% użyc). W sumie jej niezrównoważona frekwencyjnie wariantywność komplikuje kategoryzację gramatyczną i hasłowanie. Tylko dominujący wariant z niepodrzednym bezokolicznikiem (ponad 83% wszystkich użyc) przemawia bowiem jednoznacznie za kwalifikacją frazową. Wobec rzadszych wariantów niekonstytuujących samodzielnie wypowiedzenia, zwłaszcza fleksyjnego (ze względu otwartą pozycję dla podmiotu), istotne staje się rozróżnienie użyć pytajnozależnych i pytajnych jednostki z CO. Te ostatnie ze względu na redukowalność do czasownika dają się interpretować jako zwroty. W odniesieniu do tej jednostki klasyczna opozycja fraz

i zwrotów okazuje się więc nieostra, a w przypadku jej użyć pytajnozależnych, a zarazem finitywnych także niewystarczająca (potrzebna byłaby dodatkowa (pod)klasa czasowników czy zwrotów zależnych).

Jednostka z COŚ łatwiej natomiast poddaje się klasyfikacji, gdy otwarta jest „furtka” jej odmienności (odwrotnie zatem niż w przypadku jednostki z CO). Sama postać bezokolicznikowa pozwala bowiem mówić co najwyżej o skrajnie defektywnym zwrocie (czasowniku) frazeologicznym.

Bardziej w sferze innowacji tekstowych niż wariantywności sytuują się użycia z dodatkowo rozwiniętym segmentem rzeczownikowym obu jednostek, aktywujące jego odrębne znaczenie: FANT jako ‘coś, co stanowi problem’. Wśród zewnętrznych nadrzędników składniowych jednostki z CO (w zbiorze jej 180 użycie zależnych) zdecydowanie dominuje wykładnik niewiedzy (83 wystąpienia, 46%), na drugim miejscu ZASTANAWIAĆ/ZASTANOWIĆ SIĘ (24 wystąpienia, 13%).

Wykaz skrótów

- ISJP – Bańko M. (red.) (2000): *Inny słownik języka polskiego*. T. 1–2. Warszawa.
- KWJP – Marciniak M., Kieraś W., Bojałkowska K., Borkowski P., Borys M., Eźlakowski W., Guz W., Kobyliński Ł., Komosińska D., Krasnowska-Kieraś K., Łaziński M., Miernecka M., Nitoń B., Ogrodniczuk M., Rudolf M., Tomaszewska A., Woliński M., Wołoszyn J., Wójtowicz B., Wróblewska A., Zawadzka-Paluckta N. (2023): *Korpus Współczesnego Języka Polskiego*. Instytut Podstaw Informatyki Polskiej Akademii Nauk. Warszawa, <<https://kwjp.pl>>, dostęp: luty 2025.
- NKJP – *Narodowy Korpus Języka Polskiego*. Wyszukiwarka korpusowa PELCRA. <<http://www.nkjp.uni.lodz.pl/>>, dostęp: lipiec 2023.
- NKPP – Krzyżanowski J. (red.) (1969–1978): *Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich*. T. 1–4. Warszawa.
- NSFLeb – Lebda R. (2005): *Nowy słownik frazeologiczny*. Red. A. Latusek. Kraków.
- NSzSF-MN – Müldner-Nieckowski P., Müldner-Nieckowski Ł. (2004): *Nowy szkolny słownik frazeologiczny*. Warszawa.
- SFzB – *Słownik frazeologiczny PWN z Bralczykiem* (2008). Oprac. E. Sobol. Warszawa.
- SPLPLub – Lubaś W. (red.) (2001–2009): *Słownik polskich leksemów potocznych*. T. 1–5. Kraków.
- WSFJP-MN – Müldner-Nieckowski P. (2003): *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa.
- WSFzP – *Wielki słownik frazeologiczny z przysłowiami*. (2005). Oprac. A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz. Warszawa.
- WSJP PAN – Żmigrodzki P. (red.) (2003–): *Wielki słownik języka polskiego PAN*. <<http://www.wsjp.pl>>, dostęp: październik 2023.

Literatura

- Bąba S., Liberek J. (2004): *Frazeograficzne ujęcie fraz współczesnego języka polskiego*. [W:] *Frazeologia słowiańska i inne płaszczyzny systemu językowego*. Red. J. Bartoszewska, W. Mokijenko, H. Walter. Gdańsk, s. 7–11.
- Dziamka-Lenart G. (2011): *Leksykograficzne rozwiązania problemu wielokształtności związków frazeologicznych*. [W:] *Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Wariantywność we frazeologii*. Red. P. Fliciński. Poznań.
- Dziamka-Lenart G. (2018): *Frazeografia polska. Teoria i praktyka*. Poznań.
- Gębka M. (1998): *O jednostkach typu ORATIO RECTA*. „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Filologia Polska L. Nauki Humanistyczno-Społeczne” z. 324, s. 53–67.
- Gębka-Wolak M. (2011): *Pozycje składniowe frazy bezokolicznikowej we współczesnym zdaniu polskim*. Toruń.
- Handke K., Handke R. (2007): *Świat kobiet i mężczyzn*. Kraków (Słownictwo Pism Stefana Żeromskiego 13).
- Kosek I., Czerepowicka M., Przybyszewski S. (2020): *Verbel. Elektroniczny słownik paradygmatów polskich frazeologizmów czasownikowych. Teoria, problemy, prezentacja*. Olsztyn.
- Lewicki A.M. (1976/2003): *Wprowadzenie do frazeologii syntaktycznej. Teoria zwrotu frazeologicznego*. Katowice. [Przedruk w:] Lewicki 2003: 9–152.
- Lewicki A.M. (1981/2003): *Derywacja frazeologiczna – najwyższy współcześnie stopień abstrakcji w poznaniu zasobu frazeologicznego języka*. [W:] *Pojęcie derywacji w lingwistyce*. Red. J. Bartmiński. Lublin, s. 71–89. [Przedruk w:] Lewicki 2003: 214–231.
- Lewicki A.M. (2001): *Uwagi wstępne o frazach*. „Prace Filologiczne” XLVI, s. 389–402.
- Lewicki A.M. (2003): *Studia z teorii frazeologii*. Łask.
- Piotrowicz A. (2014): *Życie towarzyskie*. Poznań (Słownictwo Pism Stefana Żeromskiego 16).
- Saloni Z., Świdziński M. (1998): *Składnia współczesnego języka polskiego*. Warszawa (wyd. 4, zmienione).
- Wiśniewski M. (1994): *Strukturalna charakterystyka polskich wypowiedzi niezdaniowych*. Toruń.
- Wojdak P. (2004): *Przysłówki polisegmentalne w modelu składniowym polszczyzny*. Szczecin.
- Wojdak P. (2025a): *Wyraz FANT i jego rodzina w dawnej i współczesnej polszczyźnie*. „Język Polski” CV, z. 1, s. 23–35 (materiały dodatkowe udostępnione na stronie: <https://jezyk-polski.pl/index.php/jp/article/view/986>).
- Wojdak P. (2025b): *Semantyka wyrazu FANT we współczesnej polszczyźnie ogólnej. Jedność w różnorodności?* „Język Polski” CV, z. 2, s. 21–29.
- Wojdak P. (2025c): *O jednostkach CO Z TYM FANTEM ZROBIĆ i COŚ Z TYM FANTEM ZROBIĆ (zagadnienia leksykalne)*. „Prace Językoznawcze” XXVII/4, s. 19–36.